

За думата като основна единица на езиковата знакова система

Иван Касабов

On the Word as Basic Unit of Language Sign System: A semantic approach to the problem of defining the word as basic unit of language system calls for reveal words in their semio-linguistic functions. The claim in this paper is that from a semantic point of view we have to outline four modes of word being: predicative, attributive, derivative and etymological-nominative. Predication actualizes meaningful word-symbol's semantics not only by determining one of its meanings in the case of situational and narratively determined denotation (as theme), but specifies it by putting it in predicative position (rheme). Language predication acts explicitly – in sentences, and implicitly – in signification as internal predication in the word or as attribution. The role of attribution is fundamental for the word-sign constitution, as for ascribing essential quality is ground, fundament or motif of formation both of signifying an object's icon and signifying the phonological complex in a sign's (symbolic) unity of the whole word.

Key words: word, symbol, theme, rheme, motivation, system

За думата и за нейната форма и съдържание може да се говори съвсем общо и недиференцирано. Обосноваването на централното място на думата в езиковата система е заложено в най-общото определение на езика като система от знакови единици. Още по дефиниция, системността и знаковостта на езика са двете негови фундаментални характеристики, т. е. езикът като цяло се състои от знакови единици, организирани в определени отношения помежду си (като система със специфична структура). От своя страна, всеки знак представлява своеобразно установено единство от *означаващо* и *означаемо* (известни още като план на израза и план на съдържанието или като форма и значение), образувано в определени отношения (и в плана на израза, и в плана на съдържанието) спрямо другите знаци в системната цялост на даден тип означаване. Най-разпространен, но и най-сложен тип означаване е езиковото означаване, чиито основни знакови единици са думите. Всяка дума в езика е знак, който се състои от изразяващо звучене и изразявано съдържание и съществува в определени отношения с другите думи-знаци в системното цяло на езика. Централната роля на думата в езика предполага изучаването ѝ от различни гледни точки от основните лингвистични дисциплини. Планът на израза или звуковата страна на думите се изучава субстанциално от фонетиката, а функционално – от фонологията, докато съдържателната страна на думите се изучава функционално от семасиологията (и ономасиологията), а субстанциално – от семантиката. Граматиката изучава формалната организация или строежа на думата – предмет на морфологията и формалните правила за фразовото съчетаване на думите в изречения, като предмет на синтаксиса. Всеки от основните аспекти на изучаване на думата, предмет на изброените лингвистични дисциплини, ясно показва, че и функционалността на фонологията, и формалността на граматиката във всички случаи се основават на смисловата цялост на думата. И обратно, всяко изучаване на смисъла в езика се свежда до изследване на значенията на взаимосвързани и граматически оформени акустични думи от семасиологията.

Отделните формални и функционални аспекти на разглеждане на думата се изучават в тяхната взаимовръзка от лексикологията с превес на интереса към думата като оформена единица с предметно значение и, съответно, в символното единство на нейните основни функции – формиране на мислите, означаване и общуване. Такъв изследователски интерес към думата като символ води и до разбирането за лексикологията предимно като учение за словесно-езиковото означаване или като лексикална семантика.

Думата е многостранна и прекалено сложна езикова единица в своята знакова същност, като символно единство на означаващо (акустичен план на израза) и

означаемо (смилов план на съдържанието). Вече бе отбелязано, че традиционно генералните подходи към нейното изследване са два. Едната възможност е да се изхожда от звученето на думата и да се установи какво тя означава в своите значения (семасиология). Другата възможност е да се избере характерно качество като съществен признак на съдържанието на думата и да се проследи с какво акустично название тя се е обединила (ономасиология). Тези два подхода представляват две противоположни и взаимодопълващи се гледни точки към това символно единство, каквото е думата, но самата тази теоретична възможност не трябва да подвежда към илюзорни предпоставки за отделно (и предварително) съществуващи мисловни съдържания, на които остава само да се дадат звукови названия или обратен.

Основното предимство на знаковия характер на думата като символно единство от звучене-израз и значение-съдържание е, че това единство от две несъвместими (освен в човешкото мислене, звуково-материална и смислово-идеална) субстанции дава възможност за анализ както на плана на израза на езиковите единици под контрола на единството на смисъла и значението като определено съдържание, така и за изследване на плана на съдържанието им, свързано със съответния им план на израза.

Според спецификата на научния интерес към такъв сложен обект на изследване, какъвто е думата, всяка от различните лингвистични дисциплини изучава думата предимно от своя аспект, със своя терминология и чрез своите специфични методи. Така, може да се говори за акцентно оформена фонологична дума, за морфологична (и словообразователно оформена) дума, за синтактично функционална дума, за семантична дума. Традиционно, граматически правилните форми (*чета, четеш, чете... и играя, играеш, играе... или игра, игри, играта, игрите*) на думата се наричат *словоформи* и всяка от тях се приема за един от морфологичните варианти на инвариантното единство на думата в установената ѝ основна форма, наричана *лексема*. За глаголите това е инфинитивната форма или формата за 1. л. ед. ч. (например *чета* или *играя* за съвременния български език), а за имената – формата за именителен падеж или обобщена (неизменяема по падеж в съвременния български език) форма в м., ж. или ср. род, ед. число (например *стол, книга* и *игра* или *поле*). Лексемата, като основна инвариантна форма на думата, е централен термин и за граматиката – като морфологично оформена и способна за синтактично съгласуване, и за лексикологията – като акцентно-фонологична форма с предметно значение.

Централната роля на лексемата в езика най-ясно се проявява в учението за *частите на речта*, наричани още класове думи или лексико-граматични категории, където всички думи в езика се разглеждат като най-общо категоризирани в няколко (10 за съвременния български език) основни семантични класа, според това дали означават предмети, действия, качества и т. н. Принадлежността на всяка от думите към един от тези лексико-семантични класове изисква и съответно граматично оформяне (чрез морфологични форманти), изразяващи комбинирано присъщите за всяка от частите на речта граматични категории с възможностите за тяхното субектно-предикатно съгласуване при синтактичното им функциониране като т. нар. *части на изречението*. Думата като *лексема* е основен термин и в областта на словообразуването, както лексико-граматично – чрез деривационна аfixация, така и лексико-семантично – чрез конверсия, а също и в сферата на коренно-etimологичното означаване, като първично знаково единство от фонологично-коренно изразяване на етимонно-семантично съдържание в словесна лексико-граматична форма.

От изложението до тук става ясно, че думата-лексема, взета самостоятелно (без контекст), може да се разбира и като лексема от дадена част на речта (глагол *валя, вали* или съществително *валеж*), и като словообразователна възможност за

нови думи (*валеж, превалява*), и като коренно-етимологично означаване (по *валям, вална* от и. е. **wol-*), и като изречение (напр. *Вали*. или дори като заглавие на текст). Тези четири основни функции на думата като лексема определят сферите на нейните прояви, чрез които тя е едновременно и елементарна изразна възможност за всяко говорене (предикативно казване на нещо за нещо в ролите ѝ като една или друга част на изречението), и базова категоризация (по части на речта), и словообразователна систематизация (на сродни думи в словообразователни гнезда), и първично етимонно-коренно означаване. Това са основните функции на думата като име-название (лексема), валидни (като един вид обща граматика) за езика, тъй като всички те произтичат от предметното значение и се основават на думата-име, разбирана като символ. Лексемата (като инвариант на думата в граматиката) се схваща в лексикологията предимно в нейната знакова функция на означаване или като *символ*, т. е. като граматически оформено единство на словесна форма (план на израза) и значение (план на съдържанието), но с акцент преди всичко върху съдържанието (смисъла и значението). Така основният термин за думата, разглеждана от лексикологията във всички нейни значения, е *лексема*, но разбирана предимно в нейното предметно значение и значимост като *символ*. Затова и лексикологията най-често се схваща по същество като системна лексикална семантика, а езикознанието – като наука за езика като система от знаци-символи.

В следващото изложение се представят посочените основни четири функции на думата-символ в езика последователно и в тяхното взаимодействие.

1. Всяко възможно говорене се актуализира чрез *казването на нещо за нещо* или *изреченската фразова предикация*, управлявана от сказуемността на деиктичния глагол-копула *съм*. Това предикативно казване придава модус на актуално съществуване на това, за което се говори като за актуална действителност. То обаче не е само прагматика и единствена същинска реалност на езика, от която евентуално се абстрахира езиковата система. Предикацията актуализира семантиката на пълнозначната дума-символ не само като я определя в едно от нейните значения при ситуативно дискурсивна или наративно определена денотация (като *тема*), а и като я *характеризира* чрез поставянето ѝ в позицията на сказуемо (*рема* – буквално 'глагол') като сказуемо определение. Това е практическият езиков опит в изреченската предикация, който води до семантичната опитност, отложена в значенията на думите. В изречението предикацията осигурява разбирането на сказуемото като актуално съществуване на действието или състоянието на предметността на думата в подлога – именно като *актуално съществуващ, отделен, обобщен и характеризирани предмет*. Изреченската предикатна фраза (*категорема*) осигурява не само актуалността на съществуването на съставлящите я думи (чрез обективизация благодарение на другите думи, с които са фразово свързани), а и на информацията, предавана чрез последователното съгласувано съчетаване на думите в определен словоред.

2. Предикацията, в по-разширения, но по-прецизиращ смисъл на термина, не е само от изреченски тип. Предикацията в езика не действа само явно – в изречението, но и имплицитно – в артикулациите на словесното означаване, като вътрешна предикация (също известна като *категорема*) в неявен вид в думата като *атрибуция*. Неявното ("естествено" езиково) приписване на същностно качество (категоризиращ отличителен признак) на едно отделно нещо или атрибуцията е "естествено" езиково-(до)логическо действие за характеризация на назовавания предмет, като база за неговата категоризация и означаващото му подвеждане под дадена лексико-граматична категория (клас думи или части на речта). Ролята на атрибуцията е фундаментална за конституирането на думата-знак, доколкото приписването *категориално същностно качество* оформя цялостно думата в нейното знаково (символно) единство. Така (по принципа на знака) означаващото е

знак на означаемата предметност, но и така означаваният назован предмет се схваща не само като знак на всички предмети от същия клас, а и на себе си или на своята същност, по принципа на *автономията*¹. От актуално остензивен единичен знак (*token*) той се превръща в реално съществуващ категоризиран знак-тип (*type*) на всички предмети от класа, които същностно се отъждествяват с него в неговото име-название. По такъв начин първичната (неявна) атрибуция се оказва вътрешно, смислово-знаково, езиково-номинативно (означаващо) предициране, проявяващо се актуално и конкретно в отделните изреченски изказвания в речта, но е управлявано от предметната същност в предметната индивидуална цялост, разбирана като значение на думата, и изразявано като символ. Значението е и разбиране (в известна степен) на предметната същност на знака, което ще рече – вътрешно-предикативна или атрибутивна *интерпретация*.

3. Както се изясни до тук, ролята на артикулационната атрибуция е фундаментална за конституирането на думата-знак, но думата преди всичко се основава на *специфично образно качество* – *етимонен мотив* за оформянето и на означаемия предметен образ и на означаващия фонологичен комплекс в знаковото (символно) единство на цялостната дума. Именно поради това, преди още да се разглежда като категоризиращо (лексико-граматично) качество, на такъв тип качество трябва да се отдаде необходимото внимание не само като на артикулационен категоризиращ и различаващ (спрямо останалите думи в езика) характерен признак, но и като на етимонно образно качество, залегнало като номинационно-означаващ обединяващ *мотив* и смислова база за конституирането на предметната (*иконична*) образност на общото значение на всяка морфо-фонологично артикулирана коренна дума-име.

Така се обяснява сложно преплетената тройна семантична артикулация в езика: 1/ Артикулацията на етимонното качество като словесно-знаков мотив за коренното означаване, 2/ Категоризиращата (категорематична) артикулация, при която думата се класифицира (“родово”) въз основа на атрибуирания категориален признак, докато етимонното качество е в ролята на диференциален (“видов”) отличителен признак, и 3/ Предициращата (категорематична) артикулация се състои в друго фундаментално различаване – между дадена дума като тематичен (индексално-деиктичен) номинатор-подлог и същата дума като рематичен (предметно-иконично) определен квалификатор-сказуемо и сказуемо определение. Взаимодействието между тези три типа артикулации позволява разглеждането на думата в езика като символ – единство и от означаваща етимонно-формална артикулация, и от атрибутивна вътрешнословна лексико-граматично-семантична класификационна артикулация, и от предикативна субектно-обектна (тематично-рематична) номинационно-семантизираща артикулация.

Тук се говори за сложно преплитане, тъй като тези три типа словесни артикулации може да се разглеждат и от гледна точка на коренното означаване, както и от гледна точка на предикацията. Първичната означаваща двойна артикулация (на същностен образен признак и акустичен образ), обединени в корена на думата, е символна знакова възможност за формиране на предметния образ в думата и за нейната лексико-граматична категоризацията в езика. Фразово-изреченската предикация представлява актуална разгърната артикулация на субектно-обектното отношение в думата – едновременно и като номинатор (тема), и като неин качествено определящ предикат (рема). От позицията на предикацията пък, в коренното означаване неявно се предицира определено смислово съдържание на даден звуков комплекс, а в категорематичната артикулация също

¹ За термина и за обяснение на принципа на такова авто-означаване вж. (Касабов 2006: 80 и пример на 108-109).

неявно се предицира (атрибуира) определен лексико-граматичен категориален признак на дадена дума според съответното ѝ поредметно-образно значение.

4. Остава да се разгледа и четвъртата специфична езикова функция – деривацията. За езикова деривация обикновено се говори в словообразуването (във връзка с т. нар. деривационни (за разлика от релационните) афикси, чрез които, в комбинация с даден корен-основа, се образуват нови думи в езика), но деривацията е и широко разпространено във всеки език средство за образуване на нови значения на всяка една дума. Особено важна е ролята на *тропите* в семантичната деривация. Общозвестен семантичен принцип (наред с т. нар. разширяване и стесняване на значенията) е преносимостта на значенията чрез основните тропи като метонимия, синекдоха (и катахреза), обединени от метафората, а всички те (заедно с усложнената, персонифицираща метафора – алегорията) са обединени от символа. Ясно е, че деривацията е основен принцип за образуване на думи на базата на вече съществуващи в езика основни, граматично прости, коренни думи и за развойно образуване на значения.

Очевидна е връзката и взаимодействието на лексико-граматичната деривация със словесната артикулация. Артикулацията се нуждае от деривационни формални средства за прекатегоризацията на съществителни имена в прилагателни, глаголи и наречия и обратно, както и деривацията не е възможна без (ономастично) базовите думи, от които да образува производни думи. Същото се отнася и до семантичната деривация, при която без формални словообразователни средства (афикси) се развиват различни значения на базата на основното значение на формално една и съща дума. Не е трудно да се забележи, че деривацията е невъзможна без артикулацията, така както и артикулацията е невъзможна без коренното означаване. Деривацията е тясно свързана и с реализацията на своите производни думи и значения в изреченската предикация и както всяка производна дума се реализира и разпознава в определена синтактична позиция, така и всяко от значенията на думата се реализира и разпознава в типичен фразово-ситуационен контекст. Предикацията, от своя страна, също се нуждае от деривати, за да запълни своите (пропозиционални) позиции в смислено цяло (срв. напр. формално тавтологичното изречение *Играчът играе игра с играчка на игрището.*)

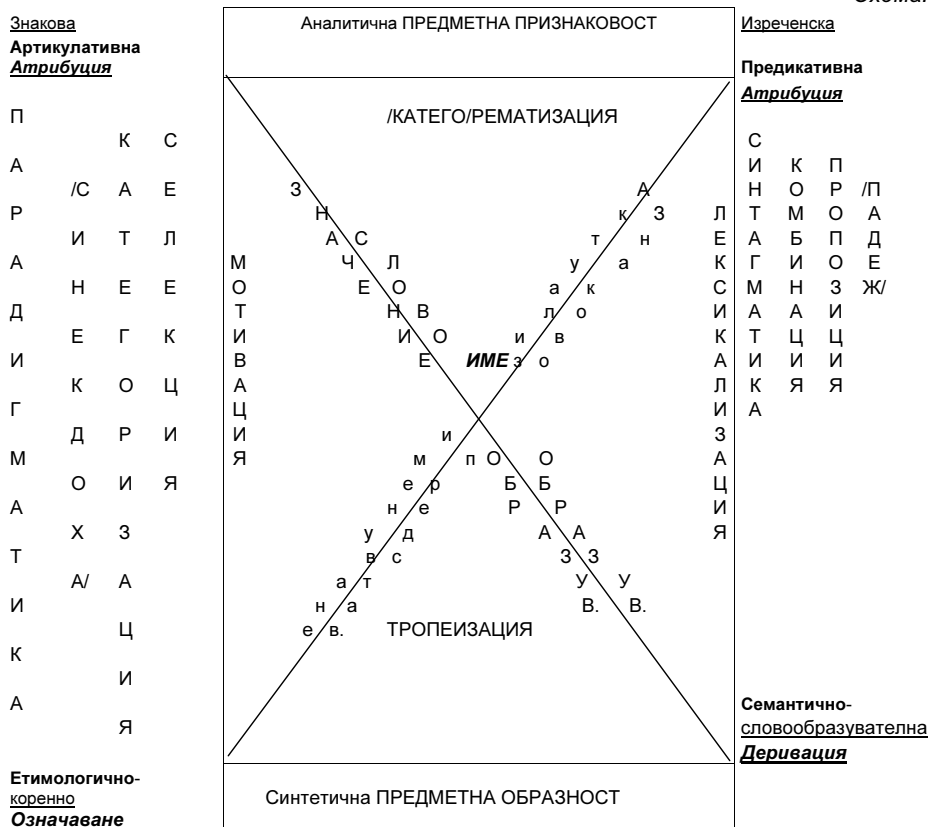
Предикацията изисква поне категоризираща лексико-граматическа артикулация (по части на речта), но и класифицираща артикулация (във всяка от тези части на речта). Тя се нуждае и от деривационни формални трансформации (или конверсии от една част на речта в друга) и семантично вариране (в рамките на всяка дума), както и лексикално-семантично обогатяване (чрез производни думи). Отношенията на взаимосвързаност и взаимна обусловеност на тези четири функционални аспекта на езика важи напълно и в обратен ред – от деривацията през предикацията и атрибуцията до базовото означаване.

В генералната перспектива на езика всичко това насочва към разбирането на думата като *символ*: и като смислено-акустична (коренна), и като лексико-граматично и лексико-семантично артикулирана и категоризирана, а и като номинационно-характеризираща (темо-ремна) в предикацията, и като системно свързана с всички останали производни думи (деривати и конверсиви), както и с всичките им производни значения. Това означава, че думата, разглеждана в нейното смислово функциониране, е и коренно формирано име с най-общо етимонно значение, и дума с индивидуално лексикално и с общо категориално значение, като определена част на речта, и лексико-семантичен инвариант със значения-варианти и със словообразователни конверсиви и деривати. Най-важното обаче е, че семантично-функционално думата може да бъде равна и на изречение и само в такъв смисъл може да бъде призната за същински символ. По своя смисъл всеки символ е предикатно образуване и всяка дума съдържа в себе си предикация, дори и без да е необходимо да бъде цялостно организирано изречение. И обратно, всяко

изречение може смислово да бъде сведено до една дума-символ (както и смисълът на всеки текст – до неговата основна идея в заглавието). Това е така, защото семантично символът винаги е копулативна връзка (преди всичко) между означаващо (акустично "название-име") и означаемо (идейно-образно значение), каквато е връзката между субекта и предиката в изречението. Когато иконичното значение на думата се схваща като предикат-рема, знаковостта на дума сочи и към нейното схващане като индексално име-название, така както субектът, като тема на предикацията, е индексално-"фактически" именуващо насочен, а предикатът-рема е иконичен-"качествено" съдържателно характеризиращ. *Значението на думата-символ е копулативното темо-ремно (именуващо-характеризиращо) единство в самата нея*, което значи, че със самото произнасяне на думата-символ тя се осмисля функционално и се осъзнава като единица на езика, към който принадлежи.

Този символ в комплексността и взаимовръзката на неговите необходими и достатъчни конституенти може да бъде представен² като на следната

Схема:

Тази схема се нуждае от известни обяснения. Тя може да бъде разглеждана в нейната цялост по принципа на логическия³ и семиотичния квадрат (Греймас 1979),

² Срв. подобното представяне (от друга, обобщаваща за периодите XVII-XVIII в. и XIX в. гледна точка) на основните теории за езика в подобни общи термини чрез думата-име като *четирьгълникът на езика* у (Фуко 1992: 297 с принципно обяснение 180-186), от което е повлияно лингво-семиотичното представяне тук.

³ Вж. подробно разяснение (Касабов 2006) на принципа на семиотичния квадрат (Greimas, Courtés 1979).

чрез който може да се изразят отношенията между основните езикови функции изобщо, както и в думата-символ. На един от горните върхове на квадрата – неявната вътрешнословна артикулативна атрибуция – се противопоставя явната изреченска предикативна атрибуция, а на етимологичното коренно означаване (в левия долен връх на квадрата) контрарна е семантично-словообразователната деривация. Забелязват се и отношения на импликация: артикулацията предполага коренно означаване, така както предикацията пресупозира деривация. Най-интересни са отношенията на противоречие между атрибутивната артикулация и деривацията, от една страна, както и между предикацията и коренното означаване, от друга, представени по двата диагонала – на словообразуването със значение-образуването и на знаковото представяне с актуализиращото именуване. Тази контрадикторност е формално-логическа, но и диалектическа – дори и повърхностният поглед показва, че артикулативната атрибуция е невъзможна без деривацията за обяснение на словообразуването и значение-образуването, както деривацията е немислима без атрибуцията за обяснение и на знаковото представяне, и актуализиращото именуване. Същото отношение на диалектическа обусловеност се наблюдава и по другия диагонал – между разгърнатата словесна изреченска предикация, която е немислима без първичното знаково означаване, както и коренът, в края на краищата, не би бил възможен без имплицитно знакообразуващо предциране на някакво смислово качество спрямо подходящ звуков комплекс в именуването. В пресечната точка на двата диагонала в центъра на квадрата е средоточието на всички тези функционални отношения в **Името-символ**.

Големият триъгълник, образуван между върховете на атрибуцията, предикацията и коренното означаване, пренебрегва деривацията (като подразбираща се) и акцентира върху означаващата функция на думата сама за себе си (или само като коренна). Другият голям триъгълник между атрибуцията, предикацията и деривацията пренебрегва проблемите на първичното коренното означаване и мотивацията, като разглежда думата в нейната системна лексико-семантична реализация. Категорематизацията обаче остава непренебрежима базова (граматическа) величина и при двете конфигурации. При евентуално абстрахиране от нея, между върховете на атрибуцията, деривацията и коренното означаване се оформя областта на (смислово-мотивационното) номинативно значение-образуване, а в триъгълника между предикацията, първичното означаване и деривацията – областта на (лексикализираното) словесното знаково представяне.

Функционалните отношения в квадрата подлежат и на по-детайлно разглеждане чрез образуваните между диагоналите и всяка от страните му четири триъгълника. Горният триъгълник между атрибуцията, предикацията и името-символ (в центъра) изразява единството на категоризацията и рематизацията, т. е. категорематизацията – и вътрешнословна, и между думата-тема и думата-рема в изречението. Десният триъгълник между предикацията, деривацията и името е този на лексикализацията и изразява единния принцип на темо-ремната връзка и в изреченската предикация, и в словообразуването (като в простите примери с думата *рибар*, където на тематичното актантно значение на афикса-тема напр. *-ар* се предцира значението на корена-рема напр. *риб-* или пък на вторичното означение на думата *крак (на маса)* (като вторична тема) тропейчно се предцира основното значение на думата (като рема). По този начин, както и чрез редовното им предикативно изреченско свързване, думите (в случая *рибар*) и значенията (в случая *'крак (на маса)'* се лексикализират в езика, т. е. добиват общностно-езиково утвърждаване в речника на езика и употреба в речта. Долният триъгълник се образува между коренното означаване, деривацията и името, и това е триъгълникът на тропеизацията. Известни са множество примери (като този с *крак*) за образното единство като семантичен принцип на тропите за образуване на образни значения,

както и за необходимия за образуването на всеки словесен корен етимонен образ. Левият триъгълник на *мотивацията* е образуван от единния принцип в основата на отношенията между коренното означаване, артикулационната атрибуция и името. Спорният въпрос за семантичната мотивация няма как да бъде избегнат, доколкото и коренното означаване се основава на качествен етимонен семантичен признак, както и артикулацията се основава на категоризиращ семантичен признак. Тези два семантични признака се явяват означаващи мотиви за характеризиращото индивидуално значение на думата, докато, от гледната точка на значението, формообразуването на названието-име изглежда арбитрално. Това е така, тъй като (по принципа на синекдохата) характерно емблематично качество, като същностен признак на етимонния образ, от общ мотив се артикулира в отделни обобщени словесни субстанциални същностно-предметни значения (субстантиви, съществителни) и в техни предикативни значения – прояви-действия (глаголи) или абстрактни качества – квалификатори (прилагателни).

Отношенията в левия триъгълник се характеризират като селективни и категоризиращи или парадигматични, докато функционалните отношения в десния триъгълник са предимно комбинаторни и пропозиционално-падежни или синтагматични. Горният триъгълник е изразител на *аналитичната предметна признаковост*, т. е. на езиковата аналитична функция на атрибуцията (категорематизация), а долният триъгълник изразява *синтетичната предметна образност* или знаково-синтезиращата езикова функция на означаването.

От тази схема ясно проличава и *взаимовръзката на основните дялове на науката за езика в единната перспектива на името-знак – граматика (морфология и синтаксис – горен триъгълник) и лексикална семантика (семасиология), включваща: ономасиология (в левия триъгълник), лексикология (в тесен смисъл с фразеология и словообразуване – десен триъгълник) и стилистика (с реторика и поетика в долния триъгълник)*. По този начин *думата-име* не само се оказва в пресечната точка, в центъра на всички функционални езикови отношения, но само съсредоточава всички тези отношения в знаковото им единство като дума-символ в езика, но и ги изразява. А всяко езиково изразяване на името е мисловно представяне на синтетични образни цялости чрез анализ на техните съставлящи, както и всяко езиково възприемане е предметно-образен синтез на аналитично представени предметни признаци. Така *“езиковият звук, излизащ с дъха от устата като експресия и връщаш се обратно в ухото като импресия, обективира субектното и субективира обектното”* във всеки речев акт и в този смисъл езикът е преди всичко дейност (*енергея*, а не *ергон* – по Хумболт), но осмисленото в име звучене постоянно извършва посоченото двойно представящо мисловно преобразуване и наистина е *органон* на мисълта. Казаното до тук изисква специално да се изтъкне фундаменталният функционален принцип на езика като цяло – *двойно преобразуващото представяне (репрезентацията) на симултанния пространствен цялостен образ на представата-идея в звуковото ѝ последователно-времево свързано представяне на нейните съставлящи чрез словесни знаци (при говорещия) и обратно (при слушащия)*⁴. Такова преобразуване изисква (като необходими и достатъчни) обединените средства на разгледаните четири основни функционални аспекта на езика – коренното означаване с предикацията и деривацията с атрибуцията.

⁴ Този принцип е бил ясен за античната реторика, специално е обосноваван от *Логиката* и *Общата граматика* на Порт-Роял, повтарян в различни аспекти и от Хердер и Хумболт, и от Якобсон, но често забравян, за да се наложи да бъде настоятелно припомнен и от Фуко. Този принцип е в основата и на античното противопоставяне между дума (онома) и предикативна дефиниция (логос) при Платон и Аристотел и по-късно често е смесван с подобното логическо противопоставяне между понятие и дефиниция. Същият принцип е и в основата и на периодично изтъкваната през вековете фундаментална разлика между словесното изкуство (поезията) и изобразителните изкуства, обоснована още от видния оратор от епохата на Елинизма Дион Златоуст (в *Олимпийска реч*) и затвърдена от Лесинг (в *Лаокоон*).

За пълното изясняване на същността на думата-символ именно като всеобщ изразител на всички функционални езикови отношения си заслужава да се приведе и следното знаменателното обобщение по този въпрос: *“Да говорим или да пишем, това не значи да казваме или да изразяваме нещата, нито пък да си играем с езика, а да поемем пътя към суверенния акт на именуването, да тръгнем през езика и да вървим към мястото, където нещата и думите се свързват в своята обща същност, която позволява да им бъде дадено име”* (Фуко 1992: 183), (име, “представящо някаква представа”, същностно обща и за думите, и за нещата). Поради това и едновременно с това езикът е и основната културна институция във всяко общество. Всяко име е общностно възприето и утвърдено като символ не само с определено етнически споделяно значение, но и с непреходна (вечна) културна стойност с индивидуална личностна, с обща социална и с особена цивилизационна ценност.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Греймас, Курте 1979: Greimas, Algirdas, Courtés, Joseph, Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage, Hachette, Paris, 1979.

[2] Касабов 2006: Касабов, И., Граматика на семантиката, Издателство на СУ «Св. Климент Охридски», С., 2006.

[3] Фуко 1966 (1992): Foucault, Michel, Les mots et les choses, Gallimard, Paris, 1966 български превод: *Думите и нещата*, Наука и изкуство, С., 1992).

За контакти:

Проф. дфн Иван Касабов, Нов български университет, Югоизточноевропейски център за семиотични изследвания, e-mail: ikasabov@nbu.bg

Докладът е рецензиран.